

Ο ξένος,
ο άηθλος,
ο διαφορετικός:
Μήπως είμαι εγώ;

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Quality
Net
FOUNDATION

Επιστημολογικό
Σχολείο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τον Καιάδα της αρχαίας Σπάρτης έως τις γενοκτονίες που σημάδεψαν τη σύγχρονη ιστορία, κι από τη βαναυσότητα έως τον αποκλεισμό και την αδιαφορία, γκρίζοι είναι οι τόνοι που αποτυπώνουν την στάση των ανθρώπινων κοινωνιών απέναντι στον ξένο, στον "άλλο", στον διαφορετικό.

Εκτός από τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά (εμφάνιση), οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίες βέβαια συμβάλλουν στην μοναδικότητα κάθε ατόμου, είναι πολλές: διαφορές ως προς την ηλικία κι ως προς το φύλο, διαφορές φυλετικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, γλωσσικές και πολιτισμικές, διαφορές ικανοτήτων και διαφορές των ατόμων με αναπηρίες. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο **Ο ξένος, ο άλλος, ο διαφορετικός: Μήπως είμαι εγώ;** στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα φυλετικών/πολιτισμικών διαφορών (μετανάστες, πρόσφυγες,τσιγγάνοι) και σε θέματα ατόμων με αναπηρίες.

Φυλετικές/Πολιτισμικές διαφορές

Οι σύγχρονες κοινωνίες, αν και είναι πολυπολιτισμικές, χαρακτηρίζονται από έντονες διαφοροποιήσεις: ταξικές, εθνικές και πολιτισμικές. Οι πόλεμοι, εθνικοί και εμφύλιοι, οι διωγμοί λόγω της καταγωγής, της θρησκείας ή των πολιτικών πεποιθήσεων, οι λιμοί, τα οικονομικοκοινωνικά προβλήματα, η αναζήτηση εργασίας κι άλλες αιτίες αναγκάζουν πλήθος ανθρώπων να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και δημιουργούν στρατιές προσφύγων και μεταναστών. Πλήθος είναι και τα προβλήματά τους στις χώρες υποδοχής. Ανάμεσα σ' αυτά και η παρεχόμενη εκπαίδευση. Στην Ευρώπη τα προβλήματα αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών, στις δεκαετίες του '60 και '70, αντιμετωπίστηκαν στη λογική της "υπόθεσης του ελλείμματος" σύμφωνα με την οποία η διαφορετικότητα του μορφωτικού κεφαλαίου των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών, συγκρινόμενο με εκείνο της κυρίαρχης ομάδας, κρίνεται ως ένα είδος ελλείμματος. Η εκπαιδευτική πολιτική σε αυτήν την περίοδο ήταν αντισταθμιστική και συγχρόνως αφομοιωτική. Στη δεκαετία του '80 επιχειρήθηκε μια μεταστροφή από την "υπόθεση του ελλείμματος" στην "υπόθεση της διαφοράς". Δηλαδή, το μορφωτικό κεφάλαιο των μαθητών αυτών δεν θεωρούνταν πλέον ως ελλειπτικό αλλά ως διαφορετικό και αυτή η διαφορετικότητα θα έπρεπε να τύχει σεβασμού και αποδοχής από τα μέλη της πλειονότητας. Η νέα προσέγγιση του θέματος οδήγησε στη γέννηση της διαπολιτισμικής αγωγής, η οποία απευθύνεται σε όλα τα άτομα και σε όλες τις διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες που ζουν σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία και ζητά από αυτά να αποδεσμευτούν από τις μονοπολιτισμικές και εθνοκεντρικές αντιλήψεις τους και να αποκαταστήσουν μεταξύ τους μια επικοινωνία στη βάση της ισοτιμίας, της αμοιβαίας κατανόησης και της αλληλοαποδοχής. Η πολυπολιτισμική ιδέα δεν εξαντλείται σ' έναν πολιτιστικό πλουραλισμό, όπου απλά συνυπάρχουν οι διάφοροι πολιτισμοί και όπου ο κυρίαρχος πολιτισμός ανέχεται τους άλλους. Αντίθετα, προϋποθέτει την αναγνώριση **της ισοτιμίας των πολιτισμών**, τόσο στα εκπαιδευτικά προγράμματα όσο και στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Δεν απευθύνεται μόνο στα μέλη των μειονοτήτων, αλλά απευθύνεται εξίσου στα μέλη της πλειονότητας, έτσι ώστε να ανοίγει ο δρόμος για την αλληλεπίδραση των πολιτισμών. Η πολιτιστική όσμωση επιτυγχάνεται μόνο και εφόσον αυτοί αφομοιώνουν στοιχεία από περισσότερους πολιτισμούς.

Στο ελληνικό σχολείο η κατεύθυνση είναι μονοπολιτισμική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μονομέρεια στο περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων, στα οποία διαιωνίζονται απόψεις για το έθνος και την εθνική συνέχεια, στηριγμένες στους μύθους και στις αντιφάσεις ενός εθνικισμού του 19ου

αιώνα. **Η αρχή της ισοτιμίας του μορφωτικού κεφαλαίου ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης**, δηλαδή ότι οι μετανάστες διαθέτουν έναν πολιτισμό, ο οποίος είναι γι' αυτούς τόσο σημαντικός, όσο είναι και ο πολιτισμός της κοινωνίας υποδοχής για τα μέλη της, δεν γίνεται αποδεκτή. Στο παιδί του παλιννοστούντος ή του αλλοδαπού, το οποίο έρχεται στο ελληνικό σχολείο με βιώματα, εμπειρίες και παραστάσεις από δύο ή και περισσότερα πολιτισμικά συστήματα, δεν του δίνεται η ευκαιρία να τα αναπτύξει όλα απρόσκοπτα. **Η αρχή της παροχής ίσων ευκαιριών** εξαντλείται στη δημιουργία "τάξεων υποδοχής" και "σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης", όπου κατά κύριο λόγο διδάσκεται η ελληνική γλώσσα και κουλτούρα κι είναι ανύπαρκτη η αναγνώριση του πολιτισμικού κεφαλαίου των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών αφού δεν προωθείται η γλώσσα και ο πολιτισμός τους.

Η αναζωπύρωση του εθνικιστικού φανατισμού, η οποία εκδηλώνεται είτε "νομιμοποιημένα" διαμέσου πολιτικών χώρων (κόμματα, πολιτικές ομάδες κ.ά.) είτε στην καθημερινότητα, η συχνή εμφάνιση φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας, ακόμα και στα σχολεία, οδηγούν στην αναγκαιότητα σχεδιασμού και υλοποίησης δραστηριοτήτων πολυπολιτισμικής αγωγής, αντιρατσιστικής εκπαίδευσης και αποδοχής του διαφορετικού. Κύριες επιδιώξεις τέτοιων δραστηριοτήτων είναι:

- Η διεύρυνση του πολιτισμικού ορίζοντα των παιδιών και η συνειδητοποίηση της ύπαρξης της πολυπολιτισμικότητας πάνω στη γη.
- Η επίγνωση και η αποδοχή των ομοιοτήτων και των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων (διαφορές φύλου, ηλικίας, φυλής, πολιτιστικές, κοινωνικές, οικονομικές, θρησκευτικές κ.ά.)
- Το ξεπέραςμα των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων, η απόκτηση θετικής ιδέας και σεβασμού για τους άλλους, η αμερόληπτη συμπεριφορά απέναντι σε όλους, η ενθάρρυνση της συνεργασίας και της ομαδικότητας.
- Η προώθηση της αυτοεκτίμησης κάθε παιδιού και της εμπιστοσύνης στον εαυτό του.

Άτομα με αναπηρίες

Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την όλο και μεγαλύτερη ευαισθησία απέναντι στα άτομα με αναπηρίες, σωματικές, νοητικές και ψυχικές. Όλο και σπανιότερα εμφανίζονται φαινόμενα απάνθρωπης συμπεριφοράς, ακραίου απομονωτισμού και στιγματισμού. Ωστόσο, δεν εκλείπουν **οι διακρίσεις**, που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό. Τα καθημερινά πρακτικά προβλήματα στερούν από τα άτομα με αναπηρίες τις χαρές της ζωής. Οι στάσεις και οι αντιλήψεις που διαμορφώνουμε, **προκαταλήψεις** και **στερεότυπα**, οδηγούν τα άτομα με αναπηρίες στον αποκλεισμό από δραστηριότητες και στη στέρηση δικαιωμάτων, όπως η εκπαίδευση, η ψυχαγωγία ή η εργασία, είτε γιατί εμείς πιστεύουμε ότι έχουν αποκρουστικά χαρακτηριστικά, είτε γιατί νιώθουμε ότι οι επιδόσεις τους θα είναι ιδιαίτερα χαμηλές. Απλά, δρούμε, όχι με βάση ό,τι ξέρουμε για τα άτομα με αναπηρίες (αξιολόγηση των δυνατοτήτων τους), αλλά με βάση αυτά που πιστεύουμε ότι ξέρουμε.

Μορφές αναπηρίας εμφανίζουν τα άτομα με **δυσκολίες στην κινητικότητα** (στήριξη σε μπαστούνι ή χρήση αμαξιδίου), τα άτομα με **προβλήματα ακοής, όρασης και ομιλίας**, τα άτομα με **νοητική υστέρηση** και τα άτομα με **χρόνιες ασθένειες** και **παραμορφώσεις**.

Η στοχοθεσία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα τα άτομα με αναπηρία περιλαμβάνει την **ενημέρωση** και την **ευαισθητοποίηση** των παιδιών σε θέματα ασθένειας, αναπηρίας και διαφορετικότητας.

Επιμέρους επιδιώξεις είναι:

- Η ενημέρωση για τις επιπτώσεις που έχει μια ασθένεια ή αναπηρία στη ζωή του ατόμου.
- Η ανάπτυξη της ικανότητας ενσυναίσθησης των παιδιών σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες (σεβασμός, φιλική διάθεση, συνεργασία και βοήθεια όταν αυτό ζητηθεί, χρήση κατάλληλου λεξιλογίου).
- Η αναγνώριση και το ξεπέραςμα των προκαταλήψεων, η αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων.

- Η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης κάθε παιδιού. Η ενθάρρυνση της συνεργασίας και της ομαδικότητας.

Στη σχολική καθημερινότητα ο ξένος και ο διαφορετικός είναι δίπλα μας. Το μεταναστόπουλο, το προσφυγόπουλο, ο τσιγγάνος, το παιδί με αναπηρία κάθεται στο διπλανό θρανίο. Γιατί όχι στο δικό μας;

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας, προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας (μαθητές/τριες που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο και το γυμνάσιο). Με τις κατάλληλες προσαρμογές μπορεί να εφαρμοσθεί και σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Είναι δομημένο με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά, είτε να εργασθούν βιωματικά συμμετέχοντας σε σχέδια εργασίας κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς είτε να εφαρμόσουν μεμονωμένες δραστηριότητες τις οποίες θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός, ο γονιός ή ο εμψυχωτής.

Το εκπαιδευτικό υλικό της διαφορετικότητας, που κρατάς στα χέρια σου, περιέχει τα παρακάτω:

- Τρία **σχέδια εργασίας** και **ανάλυση δραστηριοτήτων** με θέματα:
  - α. Διαφορετικότητα (για μικρότερα παιδιά)
  - β. Διαφορετικότητα, φυλετικές/πολιτισμικές διαφορές (για μεγαλύτερα παιδιά)
  - γ. Διαφορετικότητα, άτομα με αναπηρία (για μεγαλύτερα παιδιά)
- Σύντομο **εισαγωγικό** σημείωμα (φιλοσοφία και στοχοθεσία του εκπαιδευτικού υλικού, οδηγίες εφαρμογής, χρήσιμες διευθύνσεις επικοινωνίας και ημερολόγιο).
- Δύο **προτάσεις προσέγγισης λογοτεχνικών βιβλίων** με θέμα τη διαφορετικότητα και **σχολιασμένος κατάλογος λογοτεχνικών βιβλίων** για μικρότερα και μεγαλύτερα παιδιά.
- **Χρήσιμα κείμενα** (Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Σύμβαση της Γενεύης σχετική με το Καθεστώς των Προσφύγων, Διακήρυξη του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Άρθρα του Ελληνικού Συντάγματος, Οδηγός του Μετανάστη - Δικαιώματα και υποχρεώσεις, Τα δικαιώματα των ανθρώπων με αναπηρίες, Νόμος 2817/2000 για την Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, Οδηγός χρήσης σωστής ορολογίας για τους αθλητές με αναπηρία, Πώς μπορώ να επικοινωνήσω καλύτερα με ένα παιδί με προβλήματα ακοής, Θα πρέπει να βοηθήσω ένα τυφλό άτομο να διασχίσει το δρόμο; Ή να του παραχωρήσω το κάθισμα/θέση μου; Θα πρέπει να βοηθήσω ένα άτομο με κινητική αναπηρία όταν συναντάει δυσκολίες; Θα παραχωρήσω τη θέση μου στο λεωφορείο;).

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες
Ταχυδρομική Θυρίδα (Case Postale) 2500
1211 Γενεύη 2, Ελβετία

Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες
Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα
Ταυγέτου 23
15452 Π. Ψυχικό
τηλ. 210-6756801, 210-6726462-3, Fax 210-6756800
Email: great@unhcr.ch
Ιστοσελίδα: www.unhcr.gr

Unicef (Αθήνα)

Ξενίας 1, 11527 Αθήνα
τηλ. 210-7484184, fax 210-7702203
www.unicef.gr
Email: unicefgr@hol.gr

Unicef (Θεσσαλονίκη)
Ι. Δέλλιου, Πλ. Συντριβανίου, Θεσσαλονίκη
τηλ. 2310-265532

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους πρόσφυγες και τους εξόριστους
www.ecre.org

Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση των διακρίσεων (φυλετικής/εθνικής καταγωγής, θρησκείας και πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας)
www.stop-discrimination.info

Ιστοσελίδες με θέμα: Πρόσφυγες-μετανάστες

Οδηγός για διοικητικές διαδικασίες που αφορούν αλλοδαπούς και πρόσφυγες
www.kep.gov.gr/categories/allodapoi/index.asp

Νομοθεσία των χωρών υποδοχής που αφορά τους Έλληνες της Διασποράς
www.ggae.gr/default.en.asp

Γραφείο πληροφόρησης μεταναστών
www.kepea.gr/kepea/Greek/gpe_index.htm

Πληροφόρηση για εκπαίδευση και προγράμματα που εξασφαλίζουν την προστασία και τα δικαιώματα των προσφύγων
www.gcr.gr

Δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης προσφύγων και μεταναστών
www.users.hol.gr

Φόρουμ μεταναστών. Τα νέα των κοινοτήτων των μεταναστών στην Ελλάδα.
www.migrant.gr/en/index.html

Φωτογραφίες μεταναστών του περασμένου αιώνα
www.ellisland.org/photoalbums

Πανευρωπαϊκή επιτροπή κατά του ρατσισμού και υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri

Ευρωπαϊκό δίκτυο κατά του ρατσισμού
www.enarcs-eu.org/en

www.google.com (αναζήτηση στη λέξη "μετανάστης")

Ευρωπαϊκό φόρουμ για άτομα με ειδικές ανάγκες
www.edf-feph.org

Εκπαίδευση και άτομα με ειδικές ανάγκες
www.e-yliko.sch.gr

ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΤΩΡΑ, Μη Κερδοσκοπική Υποστηρικτική Εταιρεία και ηλεκτρονικό περιοδικό για τα άτομα με αναπηρίες
τηλ. 2310 211915, fax 2310 968178
email: info@disabled.gr
www.disabled.gr

Προσέγγιση στη δυσκολία και στην αναπηρία
www.specialeducation.gr

Αυτισμός (στην αγγλική γλώσσα)
www.autismnsw.com.au

Σελίδες για τη νοηματική γλώσσα και τα προβλήματα των ατόμων με κώφωση
www.isp.gr/noimaprod.html
www.cvm.qc.ca
www.deaf.elemedu.upatras.gr
www.wordsofsilence.gr

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

21 Μαρτίου	Παγκόσμια Ημέρα κατά του Ρατσισμού
20 Ιουνίου	Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων
17 Οκτωβρίου	Παγκόσμια Ημέρα για την Εξάλειψη της Φτώχειας
20 Νοεμβρίου	Επέτειος της Υιοθέτησης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού
2 Δεκεμβρίου	Διεθνής Ημέρα για την Κατάργηση της Δουλείας
3 Δεκεμβρίου	Ημέρα των ατόμων με αναπηρίες
10 Δεκεμβρίου	Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
11 Δεκεμβρίου	Ημέρα του Παιδιού

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζωή Αλβανούδη, Γιώργος Λαμπριανίδης, "Διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα", περ. *Στο περιθώριο της σελίδας*, τ. 2/2002, σελ. 24-29.

Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη, Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο...*, εκδ. Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδάνος.

Σταύρος Γρόσδος, *Δημιουργικά Χρωματιστά Παιχνίδια*, εκδ. Τυποφιλία

Σταύρος Γρόσδος, Ευγενία Ντάγιου, *Γλώσσα και Τέχνη, Γλωσσικές δραστηριότητες για το δημοτικό σχολείο σύμφωνα με τη λειτουργική χρήση της γλώσσας*, εκδ. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Μένης Θεοδωρίδης, *Πάμε σινεμά; Πρόγραμμα γνωριμίας με τον Κινηματογράφο*, εκδ. Υπουργείο Πολιτισμού, ΥΠ.Ε.Π.Θ., Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης.

Κωνσταντίνος Κόμπος, "Το δικαίωμα στη διαφορά", περ. *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 68/1998, σελ. 7-18.

Μαρία Μπιρμπίλη, "Ένα Αλβανάκι στην τάξη μας", περ. *Ανοιχτό Σχολείο*, τ. 48/1994, σελ. 5-7.

Νεαροί Αφρικανοί Πρόσφυγες: χτίζοντας το μέλλον, εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εκδ. Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Ελένη Ντολιοπούλου, *Σύγχρονα θέματα Προσχολικής Αγωγής*, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών-Α.Π.Θ.

Όταν αναγκάζεσαι να εγκαταλείψεις... (εκπαιδευτικό πρόγραμμα), Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Αιμιλία Ιατράκη, *Πρόγραμμα πρόληψης των προκαταλήψεων για τη Διαφορετικότητα και την Αναπηρία*, Φορέας υλοποίησης: Γραφείο Αγωγής Υγείας Π.Ε. Ανατολικής Θεσσαλονίκης, 2004

Ger Storms, *100 μουσικά παιχνίδια*, μτφρ. Μιχάλης Τόμπλερ, εκδ. Σ. & Μ. Νικολαΐδης.